

List opatření			
Název opatření:	Omezení negativních vlivů pesticidů ¹ na povrchové a podzemní vody	ID	CZE208003
Vliv:		Typ LO	C
Typ opatření:	Omezení negativních vlivů pesticidů	DP	

Popis současného stavu
Problematika pesticidů a jejich vlivu na povrchové a podzemní vody je velmi složitá. K překročení hodnot přípustného znečištění půd vybranými rizikovými látkami docházelo v letech 2000–2007 nejvíce u obsahu organochlorových pesticidů (skupina látek DDT, HCH, HCB), konkrétně DDT a následně DDE. V ČR sice platí zákaz používání přípravků na bázi DDT již od roku 1974, ovšem tyto látky a především jejich metabolity jsou charakteristické velkou perzistencí v půdě a způsobují její dlouhodobé zatížení. Na základě novějších dat se ukazuje, že u povrchové vody jsou nejčastěji překračovány hodnoty dobrého stavu pro povrchové vody metabolitů alachloru (25% ze sledovaných útvarů), acetochloru a jeho metabolitů (3% ze sledovaných útvarů), terbutylazinu a jeho metabolitů (2 % ze sledovaných útvarů), MCPA (2 % ze sledovaných útvarů) a metolachloru (1,5 % ze sledovaných útvarů). V nízkém počtu (4 a méně útvarů v ČR) byly také zjištěny nevyhovující hodnoty pro dimethachlor, endosulfan, hexachlorcyklohexan, malathion, cyklodienové pesticidy, diuron a hexazinon, výjimečně také pro DDT, desethylatrazin, fenitrothion, chlorotoluron, isoproturon a MCPP. Poněkud odlišná je situace pro podzemní vody, což je, kromě toho, že některé pesticidy jsou relevantní hlavně pro podzemní vody, způsobeno tím, že se musí hodnotit i metabolity a pro některé účinné látky jsou přísnější limity. Nejčastěji jsou překračovány limity u alachloru a jeho metabolitů (37 % útvarů podzemních vod v ČR), metolachloru (cca 1/3 útvarů), acetochloru a jeho metabolitů (20 % útvarů, v menší míře také atrazinu a desethylatrazinu, dikamby, hexazinonu, zřídka nevyhovují trifluralin, bentazon, dimethachlor, chlorotoluron, isoproturon, 2,4D, clopyralid, chloridazon, prometryn a terbutryn). Negativní vliv pesticidů na povrchové a podzemní vody je v ČR především způsoben aplikací přípravků na ochranu rostlin (dále „přípravky“) na zemědělskou půdu, aplikací v železniční dopravě, případně používáním vybraných biocidů na stavební materiály. Bodové zdroje znečištění, tj. nevhodné skladování pesticidů či významné úniky při výrobě jsou v ČR podle současných znalostí málo významné nebo nevýznamné. Výsledky monitoringu ukazují na dlouhodobou perzistenci některých účinných látek v prostředí (celoplošný výskyt látek nebo jejich metabolitů již v ČR zakázaných, například atrazin, hexazinon), vliv dlouhodobě nevhodné skladby plodin, hospodaření na plošně velkých honech na svažitých pozemcích v sousedství vod, nedostatečného uplatňování protierozních opatření (meze, zasakovací pásy, orba a setí po vrstevnici apod.) a na možné nedostatky při používání biocidů a přípravků mimo oblast produkčního zemědělství (biocidy, aplikace v rámci dopravní infrastruktury např. na železniční svrsky - glyfosát). Poslední výsledky sledování pesticidů ukazují, že právě metabolity tvoří významnou část cizorodých látek nacházených v povrchových i podzemních vodách. Východiskem pro řešení situace by mělo být dodržování zásad vyplývajících z platné legislativy vztahující se k „udržitelnému používání pesticidů“ a vycházející ze Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/128/ES, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství za účelem dosažení udržitelného používání pesticidů. Novelizací zákona č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a změně některých zákonů (zákonem č. 199/2012 Sb.) byly proto mimo jiné upraveny povinnosti pro distributory, kteří uvádějí na trh přípravky. Další důležitou změnou, ke které došlo od 1. 7. 2012, je zákaz letecké aplikace přípravků (§ 52 odst. 1) pokud tímto zákonem není stanoveno jinak. Tento zákaz se nevztahuje na další prostředky, jimiž jsou pomocné prostředky a bioagens. Zákon nově stanoví, že Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (dále jen „UKZÚZ“) v rozhodnutí o povolení přípravku stanovuje opatření k ochraně vod a vymezuje případy, kdy nesmí být přípravky povoleny pro neprofesionální použití či pro leteckou aplikaci. Zakotvuje požadavky na aplikaci přípravků v okolí zdrojů pitné vody (§ 52a) a upravuje použití přípravků v určitých oblastech (§ 52b). Národní akční plán (§ 48a) pro bezpečné používání přípravků stanoví kvantitativní úkoly, cíle, opatření

¹ Za pesticidy se v souladu s Národním akčním plánem ke snížení používání pesticidů v České republice považují přípravky na ochranu rostlin, definované Nařízením EP a Rady (ES) č. 1107/2009, a biocidy definované Nařízením EP a Rady (EU) č. 528/2012 ze dne 22. května 2012 o dodávání biocidních přípravků na trh a jejich používání.

a harmonogramy jejich plnění pro snížení rizik a omezení dopadů používání přípravků na lidské zdraví, ochranu vod a životního prostředí.

Kritéria hodnocení přípravků s ohledem na ochranu vod vycházejí z kritérií pro posouzení rizik pro vodu v předpisech EU a z limitů pro rezidua chemických látek ve zdrojích pitné vody podle platných právních předpisů ČR. Od roku 2012 došlo k úpravě kritérií pro hodnocení použití přípravků v ochranných pásmech povrchových vod. Jako kritérium se pro povrchové vody nově zařazuje i skutečnost, zda jsou příslušná účinná látka přípravku nebo její toxikologicky relevantní metabolit nacházeny při monitoringu vodních zdrojů (pro podzemní vody toto kritérium platilo již předtím). V současné době jsou již zakázány nebo nebude možné používat vybrané přípravky v ochranných pásmech vodních zdrojů – jedná se o chlorotoluron (pro ochranná pásma povrchových vod), dále isoproturon (pro povrchové i podzemní vody), MCPA (pro povrchové vody), metazachlor, terbutylazin, 2,4 D, bentazon, clopyralid, dikamba a chloridazon (všechny pro povrchové a podzemní vody).

V roce 2009 bylo v ČR registrováno pro použití 220 účinných látek, z nichž je 23 uvedeno na seznamu látek, pro které byly na úrovni EU vymezeny EQS směrnicí 2013/39/EU a v ČR NEK dle nařízení vlády č. 61/2003Sb, ve znění nařízení vlády č. 23/2011 Sb., další účinné látky byly zařazeny do hodnocení povrchových a podzemních vod (např. acetochlor, hexazinon, metazachlor, terbutylazin, 2,4 D, bentazon, dikamba a metolachlor).

Opatření z národního akčního plánu: Zajistit dostupnost relevantních informací o aplikaci přípravků v konkrétních lokalitách, případně též jejich obsahu v půdě či skladových zásobách. Zajistit účinný a důsledný systém prevence kontaminace vodních zdrojů přípravky – počínaje důsledným stanovením podmínek používání jednotlivých typů přípravků z hlediska jejich schopnosti kontaminovat zdroje, identifikací rozkladových metabolitů, které je třeba monitorovat v pitné vodě, rozpracovat zásady výběru účinných látek přípravků v rámci úplných rozborů pitné vody a rozpracovat zásady vzájemné součinnosti dozorových orgánů při dohledu nad používáním účinných látek z pohledu ochrany vodních zdrojů. Národní akční plán ke snížení používání pesticidů v ČR stanovuje v oblasti ochrany vod povinnosti zejména Ministerstvu životního prostředí (MŽP) a Ministerstvu zemědělství (MZe), za součinnosti hlavně Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského (dále jen „ÚKZÚZ“) a Ministerstva zdravotnictví (MZd).

Návrh opatření

- 1) Příprava metodiky stanovení ohrožených oblastí z hlediska rizika výskytu nadlimitního výskytu reziduí pesticidů v povrchové a podzemní vodě.
- 2) Vymezení ohrožených oblastí včetně návrhu na regulaci aplikace pesticidů.
- 3) Revize legislativy a dotačních podmínek týkajících se aplikace pesticidů (způsoby, množství, typy, evidence atd.) a zajišťování plnění cílů Národního akčního plánu ke snížení pesticidů (NAP), včetně revidování NAP.
- 4) Revize legislativy - aktualizace seznamu používaných pesticidů, aktualizace sledovaných ukazatelů v povrchových a podzemních vodách apod.
- 5) Zavedení evidence míst a množství aplikace pesticidů v ohrožených oblastech a/nebo ochranných pásmech vodních zdrojů.
- 6) Zavést kontrolu užívání pesticidů, které již byly zakázány a které se stále objevují v povrchových a podzemních vodách (hlavně hexazinon, alachlor, atrazin a metolachlor).
- 7) Pravidelná aktualizace omezení nebo zákazu aplikace pesticidů podle aktualizace směrnice EQS 2013/39/EU a výsledků sledování pesticidů v povrchových a podzemních vodách.

Časový harmonogram a předpokládané náklady na realizace opatření

- Ad 1) MZe, MŽP, ČHMÚ; do konce roku 2016; předpokládané náklady 300 tis. Kč,
Ad 2) MZe, MŽP, ČHMÚ; do konce roku 2017 (a pak aktualizace každé 4 roky); předpokládané náklady na první vymezení 1,5 mil. Kč,
Ad 3) MZe, MŽP (NAP); průběžně,
Ad 4) MZe, MŽP; průběžně,
Ad 5) MZe; do konce roku 2018,
Ad 6) MZe, ÚKZÚZ; do konce roku 2017,
Ad 7) MZe, ÚKZÚZ; průběžně.